

САФОНОВ Ю. М.,
м. Кривий Ріг

**БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - ВЗІРЕЦЬ
ВИСОКОДУХОВНОГО КЕРІВНИКА КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ
(за літописом С. Величка)**

Постать Зіновія Богдана Хмельницького привертала до себе увагу ще задовго до того, коли відбувся переможний бій під Жовтими Водами. Значні праці добі Хмельниччини присвятили В. Антонович («Коротка історія козаччини»), М. Грушевський («Історія України-Руси: Початок Хмельниччини 1638-1648»), І. Каманін («Походження Б. Хмельницького»), М. Костомаров («Богдан Хмельницький»), І. Крип'якевич («Учитель Богдана Хмельницького»), В. Липинський («Україна на переломі») та інші. З наших сучасників найбільше цим питанням займався В. Шевчук, зокрема у книзі «Козацька держава».

У літописі С. Величка Богдан Хмельницький показаний як далекоглядний політик і талановитий дипломат. Він намагається своєю політичною діяльністю принести максимальну користь своїй державі, не зупиняючись навіть тоді, коли це шкодить його особистим інтересам. Після втечі від Потоцького Хмельницький прибув до Бродів, а згодом «спізнався з добрими молодцями і від'їхав на Низ до Запорозької Січі... Ходив із

запорозькими військами на бусурманські поселення..., звідси можна сказати почалася політична кар'єра Хмельницького, за сміливість, героїзм він був у великій шані у Запорозького війська» (Антонович В. Коротка історія козаччини. - Коломия, 1912. - С. 33). Будучи сотником чигиринським, Богдан бачив, як пани польські й дозорці пригноблюють і озлоблюють людей, тому зважився на політичний, хоча й не зовсім моральний крок - «відбирає у Барабаша королівські привілеї на користь малоросіян» (Там же. - С. 43).

Давня мрія дати відсіч полякам за всі знущання над народом малоросійським постійно була перед очима Хмельницького, і тому він вдається до деяких хитрощів політичних. Спочатку він їде у Крим, укладаючи угоду з хаґом, щоб той дав підмогу для війни з поляками, залишаючи на «запоруки свого сина Тимоша до певного часу» (Там же. - С. 57).

Грандіозна історична битва під Жовтими Водами поклала початок Богданового звільнення українського народу від польської шляхти. Не менш важлива і Косунська битва, яка теж закінчилася перемогою. Батоська битва - продовження цих перемог; на Батозі Богдан «ущент розніс польські війська, які були з гетьманом Калиновським» (Величко С. Літопис. - К., 1991. - Т. 1. - С. 101). Далі війська Хмельницького рушили на Львів та Польщу.

Після повернення Богдана з-під Жванця російський цар прислав до України В. Бутуріна. На перших порах Хмельницький досить часто збирав повну, або генеральну раду, до якої мали доступ усі козаки. Однак часто вона перетворювалась на анархічне бунтарське зібрання. Тому надалі вона збиралася лише у виняткових випадках, наприклад, Переяславська рада (1654).

Так Богдан Хмельницький довів гетьманську владу до вершин могутності: сам вирішував законодавчі справи, призначав старшин і суддів, орудував скарбом, однак слід зазначити, що творив він все це виключно для реального і конкретного добра українського народу. Таким чином сконцентрована влада гетьмана Богдана Хмельницького і сам факт довіри народу до цієї влади свідчать про альтруїзм і високодуховність гетьмана.

Хмельницький у своїй політичній далекоглядності вказував один шлях - утворення української держави: «Виб'ю з людської неволі руський народ увесь. Допоможе мені в тому чернь уся... А ставши над Віслою - скажу: «Сидіть і мовчіть, ляхи» (Там же. - С. 283).

Отже, з цього літопису Зіновій Богдан Хмельницький постає як образ майже ідеального громадянина і керівника

держави: мудрого і чесного, хороброго і талановитого полководця, далекоглядного політика і дипломата, надзвичайно активної людини. Іноді здається, що автор використовує ідеалізацію, і це в трагічних умовах було б виправданим, адже Б. Хмельницький для українського народу був взірцем керівника.

В устах С. Зорки звучить прекрасна промова над гробом гетьмана: «Помер, полишивши по собі немертну славу, той добрий вождь наш, дякуючи голові якого не тільки ми, його підручні, але й уся Мала Росія могла жити довгі літа при щасливих успіхах. Помер той, кому разом із вашою милістю панством всюди... До тебе звертаються з доброю мовою, милий наш вождь руський, гетьмане славного Запорізького війська і цілої козацько-руської України, до тебе мова, скутого зараз поміж чотирма дошками і мовчазного, вимови і розпорядження якого незадовго перед цим слухало сто тисяч, і ми ставали готові на всякий твій кивок» (Там же. - С. 209-210). Незважаючи на помилки Хмельницького, він належить до найпотужніших рушіїв української, і навіть європейської історії, він зробив рішучий поворот у бік України, зумів звільнити український народ від польського панування. У цьому його безцінна заслуга. У цьому ж його велика й висока душа, могутній дух рятівника народу.